

***Relegi v Jordanových Getikách* aneb kolikrát přečetl Jordanes Cassiodora?**

■ STANISLAV DOLEŽAL (České Budějovice)

Pozdněřímský či raněstředověký historik Jordanes, který žil v 6. století na území východořímské říše, byl autorem dvou spisů, jež vznikly na začátku 50. let 6. století a jež jsou známy pod svými zkrácenými názvy *Romana* a *Getica*.¹ Zatímco první jmenovaný spis (s původním názvem *De summa temporum vel origine actibusque gentis Romanorum*) je možno krátce charakterizovat jako pouhý výťah z historických spisů, které jsou samy o sobě výťahy z jiných autorů,² a není ani příliš zajímavý ani důležitý, spisu *Getica* (v originále *De origine actibusque Getarum*) bývá někdy naopak přisuzována až příliš velká důležitost. Je to totiž jedinečný a často výhradní zdroj informací pro mnoho epizod pozdněantických a raněstředověkých dějin.³

S Getiky je spojeno mnoho otázek. Jedna z nich se týká zdrojů. Obecně se přijímá, že Jordanovým hlavním zdrojem při sepsání tohoto spisu bylo historické dílo o gótské historii, jehož autorem byl Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, který žil přibližně v letech 485-585 a byl ministrem na

¹ Tyto názvy byly vytvořeny Theodorem Mommsenem, který pořídil vydání obou spisů, jež je dodnes považováno za standardní (*Monumenta Germaniae Historica, Auctores Antiquissimi* 5,1, Berlin 1882). *Getica* byla podle názoru většiny vědců sepsána v roce 551; sřv. např. WOLFRAM (2001, s. 27), CROKE (1987, s. 117nn. a 2005, s. 475), O'DONNELL (1982, s. 239), HEATHER (1991, s. 48) a BURY (1958, s. 255). Jiní se přikláníjí k pozdějšímu datu, viz např. GOFFART (1988, s. 98nn.), který preferoval rok 554, a který tento svůj názor ani po letech nezměnil: „The *Getica* (and *Romana*) had to be written later than 551 (...) very probably after Narses had crushed Totila“ (pers. comm. via e-mail, 2011).

² „An epitome of epitomes“, jak je trefně charakterizoval O'DONNELL (1982, s. 223).

³ Jeden příklad z mnoha: v 5. a 23. kapitole *Getik* je Jordanes naším (velmi nespolehlivým) zdrojem informací o národech Venethů (či Venedů), které považuje za příbuzné s národy Sklavinů a Antů (jimž je často přisuzována slovanská etnicita).

dvoře ostrogótského krále Theodericha v Itálii. Kromě jiných spisů napsal spis o gótských dějinách, který měl dvanáct knih a nejenže se nezachoval, ale nejsme si jisti ani jeho názvem – mohl znít *Origo Gothica*, ale nemáme pro to žádný doklad. K otázce, do jaké míry jsou *Getica* závislá na Cassiodorovi, se vědci stavějí různě. WOLFRAM (2001, s. 15) považoval Jordana za pouhého vypisovače z Cassiodorova díla. *Getica* označil za „das Werk Cassiodors in der Fassung und Zusammenfassung des Jordanes“ a konzistentně používal pro Jordanův spis nikoli jeho standardní název, ale právě *Origo Gothica*.

Je pravda, že sám Jordanes nám hned na samotném začátku svého spisu sděluje svou závislost na Cassiodorovi: „Ačkoliv jsem se chtěl plavit s malou lodičkou podél klidného pobřeží a lovit malé rybičky z klidných vod starých autorů, jak kdosi říká, velíš mi napnout plachty, bratře Castalie,⁴ a vyplout na širé moře. Přemlouváš mě, abych zanechal práce na díle, které mám právě v ruce, to jest stručný výtah z kronik,⁵ a abych svými slovy shrnul dvanáct Senatorových knih o původu a činech Getů⁶ od dávných dob přes generace králů až po současnost, do jednoho malého dílka. To jsou dost přísné rozkazy a pocházejí od někoho, kdo si nechce uvědomit tíhu takového zadání. Nevidíš, že mé nadání je příliš chabé pro napodobení jeho vznešeného stylu? Ale především je tu ona těžkost, že nemám toto jeho dílo ani k dispozici, abych mohl svůj spis vytvářet v jeho duchu. Ale abych nelhal, před časem jsem si je **znovu přečetl**: zásluhou jeho služebníka, který mi je na tři dny zapůjčil.“⁷

⁴ S výjimkou spisu *Romana* není odjinud znám. Výraz „bratře“ (*frater*) je třeba chápat jako příslušnost k církvi, ne jako příbuzenský vztah.

⁵ Jde o spis *Romana*.

⁶ Jordanes ve svém spise volně zaměňuje pojmy Getové a Gótové.

⁷ *Getica* 1-2: *Volentem me parvo subvectum navigio oram tranquillī litoris stringere et minutos de priscorum, ut quidam ait, stagnis pisciculos legere, in altum, frater Castali, laxari vela compellis relictoque opusculo, quod intra manus habeo, id est, de abbreviatione chronicorum, suades, ut nostris verbis duodecem Senatoris volumina de origine actusque Getarum ab olim et usque nunc per generationes regesque descendentem in uno et hoc parvo libello choartem: dura satis imperia et tamquam ab eo, qui pondus operis huius scire nollit, inposita. nec illud aspicias, quod tenuis mihi est spiritus ad implendam eius tam magnificam dicendi tubam: super omne autem pondus, quod nec facultas eorundem librorum nobis datur, quatenus eius sensui inserviamus, sed, ut non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris eius beneficio libros ipsos antehac relegi.*

Tato Jordanova věta nás přivádí k jádru problému. V otázce překladu výrazu *relegi* jsou vědci rozděleni: někteří argumentují tím, že jde o pouhý emfatický tvar a že je třeba jej přeložit jako „přečetl jsem“, a nikoliv „znovu jsem přečetl“. Samozřejmě, že ono sloveso je klíčové, pokud jde o debatu o tom, jak moc se *Getica* opírají o Cassiodorův spis: opakované čtení by Jordanovi umožnilo přesnější a rozsáhlejší citace z Cassiodorova díla. ARNALDO MOMIGLIANO (1984, s. 208) prostě přiznal, že tato věc je nejasná („The meaning of *relegi* is not clear to me.“), ale přesto se přiklonil k verzi „znovu jsem přečetl“, a stejně tak i Charles C. MIEROW, jenž *Getica* přeložil do angličtiny.⁸ Na druhé straně, BRIAN CROKE (1987, s. 121) a PETER HEATHER (1991, s. 39) tento překlad odmítají a tvrdí, že Jordanes četl Cassiodorův spis pouze jednou, stejně jako WALTER GOFFART (1988, s. 61), který ono sloveso považuje za pouhý zdůrazněný výraz „přečetl.“ Jistě, toto tvrzení je v souladu s tím, co říkají slovníky středověké latiny.⁹ Ale Jordanova latina není středověká. Stojí někde na zamklženém pomezí „antiky“ či „starověku“ a velice často se ohlíží zpět. Jordanes excerpoval z mnoha starších latinských autorů a také se je snažil napodobovat; tato nápodoba se týkala i významů slov, která používali.¹⁰ Vůbec stojí Jordanes na rozcestí v mnoha významech – pravděpodobně prožil podstatnou část života na politicky a kulturně se prolínajícím rozhraní římského a barbarského světa, a k tomu navíc žil v prostředí, kde se střetával řecky mluvící svět se světem mluvícím vulgární latinou, případně góštštinou a jinými barbarskými jazyky. Situaci nám komplikuje to, že nevíme, zda byla latina Jordanovým primárním jazykem. Někteří ji dokonce považují až za Jordanův třetí jazyk, po góštštině a řečtině.¹¹

Shrňme si nyní známá data o Jordanově životě. Autor sám nám ve svém díle o sobě sděluje jen velmi málo a informace odjinud o jeho životě nemáme. Byl tajemníkem či písařem (*notarius*) jistého římského generála jménem

⁸ MIEROW 1915, s. 51 („I have in times past read the books a second time“).

⁹ Např. NIEMEYER 1993, s. 905, s. v. *relegere*.

¹⁰ Sloveso *relegere* je klasickými autory samozřejmě běžně používáno ve významu „znovu (si) přečíst“; jako příklady lze uvést HORATIA (*Ep.* 1,2,2), OVIDIA (*Rem.* 717), MARTIALA (2,6,5) nebo JUVENALA (6,483). Z post-klasických autorů lze uvést sbírku *Historia Augusta*, kde lze toto sloveso v uvedeném významu nalézt dvakrát (*Avidius Cassius* 11,1-3 a *Divus Aurelianus* 24,5-8; v obou případech jde o perfektem v 1. os. sg.). Ke komplexitě Jordanovy latiny srv. GALDI 2010, s. 373nn.

¹¹ GALDI 2010, s. 359; srv. CROKE (1987, s. 119), který dokonce spekuluje o tom, že latina mohla být Jordanovým čtvrtým (!) jazykem, aniž by ovšem specifikoval, který další jazyk má na mysli.

Gunthigis, nazývaného také Baza, jenž na začátku 6. století velel římské armádě na severním Balkáně. Jeho sídlo bylo patrně v Marcianopoli, v provincii *Moesia Inferior*.¹² Jordanův děd Paria zastával stejnou pozici u vůdce části Alanů, který se jmenoval Candac a jehož lidé byli usídleni od 50. let 5. století v provinciích *Moesia Inferior* a *Scythia Minor*. Jordanes také zmiňuje, že sestra tohoto alanského vůdce byla provdána za Ostrogóta Andaga z rodu Amalů, který bojoval v bitvě na Katalaunských polích; Gunthigis byl synem tohoto Andaga.¹³ Dále lze z jeho díla soudit, že jak *Getica*, tak také *Romana* vznikala v Konstantinopoli, a můžeme i předpokládat, že tu Jordanes trávil své stáří.¹⁴ Odkdy se však v Konstantinopoli zdržoval, je velmi těžké říci. Víme, že přibližně v letech 540-554 zde žil také Cassiodorus.¹⁵ Avšak o tom, jaký vztah mezi nimi existoval, nevíme vůbec nic.

Prázdnotu v Jordanově životopise doplňují různí vědci různým způsobem. Navzdory většinovému názoru, k němuž se i my přikláníme, že Jordanes byl svým původem spojen s východním Balkánem a pozdější léta svého života strávil v Konstantinopoli, je mezi italskými badateli oblíben názor, že Jordanes byl biskupem z italského města Crotone.¹⁶ Důkazy pro to jsou však, mírně řečeno, chabé.¹⁷ Dokonce i samotná Jordanova etnicita je předmětem sporů a je třeba říci, že za tuto věc si může Jordanes sám. Kromě výše zmíněné autobiografické pasáže, která krátce vypovídá o Jordanovi, jeho otci a dědovi, nikoliv však o jejich etnicitě, máme k dispozici letmou zmínku v samém závěru *Getik*. Zde nás Jordanes informuje o svém původu slovy *quasi ex ipsa trahenti originem* (tj. *ex Gothica gente*), která lze přeložit „jako kdybych pocházel z kmene Gótů“ nebo „protože pocházím z kmene Gótů“;¹⁸ narážka se týká případných pochybností čtenáře ohledně hodnověrnosti *Getik*. Nejasnost se proto logicky přenáší i do vědeckých publikací. Pro některé je Jorda-

¹² Srv. MARTINDALE 1980, s. 526 („Gunthigis qui et Baza“) a s. 1292; Martindale si není jistý, zda Gunthigis zastával funkci *magister militum per Illyricum* nebo *per Thracias*.

¹³ *Getica* 266.

¹⁴ Srv. *Getica* 38, kde mluví o Konstantinopoli jako o „našem městě“.

¹⁵ O'DONNELL 1979, kapitola 5.

¹⁶ Viz např. MOMIGLIANO 1984, s. 213.

¹⁷ K přehledu názorů ve vědecké literatuře o Jordanově původu a působení viz CHRISTENSEN 2002, s. 96nn.; k odmítnutí hypotézy o Jordanovi jako biskupovi z Crotone viz např. GOFFART 1995; GOFFART 1988, s. 44 nebo CROKE 1987, s. 133.

¹⁸ *Getica* 316: *nec me quis in favorem gentis praedictae, quasi ex ipsa trahenti originem, aliqua addidisse credat quam quae legi et comperi.*

nův původ „přinejmenším zčásti gótský“,¹⁹ pro jiné je neproblematicky gótský,²⁰ a pro jiné naopak pravděpodobně římský.²¹ Je pravda, že se slovem *quasi* Jordanes nakládá dosti volně. Na jedné straně je používá k různým přirovnáním; pak je třeba je překládat výrazem „jakoby“ nebo podobným.²² Jindy zřejmě chce pomoci *quasi* blíže vysvětlit nějakou skutečnost (a pak je na místě překládat *quasi* slovy „jakožto“, „v pozici“, „protože“ nebo podobně); ne vždy si tím však můžeme být jisti.²³ Ale přinejmenším ve spojení *quasi iam Gothorum Romanorumque regnator* nahrazuje tento výraz zcela jistě kauzální větu: daná souvislost totiž nedovoluje ono spojení přeložit slovy „jako by již vládl (tj. ostrogótský král Theoderich) Gótům i Římanům“, ale jedině ve smyslu „neboť již vládl Gótům i Římanům“.²⁴

Podobnou nejistotu zažíváme i v případě slovesa *relegere*. Při řešení tohoto problému nemůžeme nevízt do úvahy také to, že v *Getikách* se běžně vyskytuje sloveso *legere*, samozřejmě ve významu „číst“: *libentissime lege* (*Getica* 3); *legimus habitasse* (*Getica* 38); *absque invidia, qui legis, vera dicentem auscultat* (*Getica* 78); *haec qui legis, scito* (*Getica* 316), a jinde. Naproti tomu *relegere* se vyskytuje pouze jednou, a to právě v onom případě, který jsme výše uvedli. Jinak jsou tu ovšem složeniny slovesa *legere* běžné, např. *intellegere, deligere, colligere* a *eligere*, a jejich významy odpovídají těm, které známe u starších latinských autorů.²⁵ Proč by Jordanes, se svou znalostí slovesa *legere* (a jeho složenin), měl ve svém spisu volit výraz *relegere*, pokud chtěl vyjádřit „přečetl jsem“?

¹⁹ MOMIGLIANO 1984, s. 207.

²⁰ HEATHER 1991, s. 5; 1996, s. 10.

²¹ GOFFART 2006, s. 70.

²² *Getica* 17 (*quasi quodam brachio exiente*), *Getica* 22 (*excisis rupibus quasi castellis inhabitant*), 25 (*ex hac igitur Scandza insula quasi officina gentium aut certe velut vagina nationum*) a jinde.

²³ Srv. *Getica* 88 (*ad Eliogabalum dehinc quasi ad Antonini filium*), *Getica* 103 (*Prisco duce qui inerat sibi foederavit quasi cum Decio pugnaturum*) a jinde.

²⁴ *Getica* 295. Souvislost se týká začátku Theoderichovy vlády v Itálii po smrti Odoakera (493). Sám Jordanes o několik vět dříve výslovně říká, že Theodericha poslouchala celá Itálie už v době, kdy obléhal Odoakera v Ravenně. Jordanes tedy rozhodně nemohl výrazem *quasi* myslet srovnání nebo irrealitu, ale konstatoval zjevný fakt.

²⁵ Jen pro úplnost: ve svém druhém spise (*Romana*) nepoužije Jordanes sloveso *relegere* ani jednou. Sloveso *legere* je tu časté, samozřejmě ve významu „číst“, a také jeho složeniny; ty jsou vždy ve významu obvyklém u starších latinských autorů: např. *colligere, diligere, intellegere*, a dokonce *se recolligere*.

Nyní se podívejme, jak pracuje Jordanes ve svém spise *Getica* se slovesy opatřenými prefixem *re-*. Obecně lze říci, že se vyskytují běžně a vždy mají význam „zpět“ nebo „znovu“. Například při popisu Británie hovoří Jordanes o mnoha velikých řekách, „které tečou také zpět a unášejí s sebou drahokamy a perly.“²⁶ Z věty, která této větě předchází, by se zdálo, že tato informace pochází z Tacitova díla. Zdrojem je tu však Pomponius Mela, Jordanův oblíbený autor, a díky jeho popisu víme, co tu má Jordanes na mysli: „V Británii jsou lesy a mohutné řeky, které tečou střídavě do moře a z něj; některé z nich plodí drahokamy a perly.“²⁷ Mela tu naráží na mořský příliv, jemuž přisuzuje až příliš velkou sílu. V každém případě tu Jordanovo sloveso *relabi* odpovídá Melovu výrazu *retro fluentia* a nemůže být pochyb, že je tu myšlen pohyb zpět. Jinde Jordanes krátce charakterizuje jiného autora, z nějž čerpal, totiž Josepha Flavia, „jenž se vždy držel pravidla zaznamenávat pouze pravdu a popisoval příčiny událostí od jejich počátků.“ Sloveso *revolvat* tu opět značí pohyb zpět, tedy „odvíjet příčiny věcí zpět až k počátku“, a tím být schopen je správně zachytit ve svém díle.²⁸ O něco dále ve svém líčení, při popisu Skythie (dnešní Ukrajiny v jeho pojetí), vypráví Jordanes o kmeni Altziagirů, který žije poblíž Chersonu (dnes poblíž Sevastopolu) a který v létě žije na planinách, kde pase dobytek, a na zimu se vrací k břehům Černého moře (*hieme supra mare Ponticum se referentes*).²⁹ Pohyb zpět je míněn samozřejmě i v případě Amazonek, které se po stoletém ovládnutí Malé Asie vrátily zpět na Kavkaz (*repedarunt*),³⁰ nebo v líčení války mezi Góty a Vandaly kdesi severně od Dunaje: gótský král Geberich se „po porážce Vandalů a vyplenění jejich území vrátil zpět na svá území, odkud vyšel“ (*unde exierat, remeavit*).³¹ V 60. letech 3. století se Gótové dostali přes Dardanely do Asie a způsobili tam velké škody. Jejich vpád byl úspěšný a Gótové se s pobranou kořistí vrátili stejnou cestou domů (*Hellispontiacum fretum*

²⁶ *Getica* 13: *labi vero per eam multa quam maximae relabique flumina gemmas margaritasque volventia.*

²⁷ POMONIUS MELA, *De chorographia* 3,51: *fert nemora saltusque, ac praegrandia flumina, alternis motibus modo in pelagus modo retro fluentia et quaedam gemmas margaritasque generantia.*

²⁸ *Getica* 29: *Ioseppus quoque annalium relator verissimus dum ubique veritatis conservet regulam et origines causarum a principio revolvat.*

²⁹ *Getica* 37.

³⁰ *Getica* 52.

³¹ *Getica* 115.

retranseunt).³² Když byli Gótové podle Jordana usazeni na Balkáně (v jeho vnímání gótských dějin to mělo být už v 1. století př. n. l.), učil je prý základy astronomie jistý mudrc Dicineus, který je poučoval o tom, „jak jsou při otáčení nebeské klenby vrhána nazpět a vracena na západ (*raptos retro reduci*) nebeská tělesa, která spěchají na východ.“³³ Zde je jasná aliterace a také výpomoc výrazem *retro*. Podobným pomocným slovem si Jordanes pomáhá při popisu Alarichova pohřbu ve vyprázdněném korytu řeky Busentus v jižní Itálii roku 410: „Uprostřed koryta vyhloubila skupina zajatců, kterou Gótové shromáždili, místo pro pohřbení Alaricha. Položili jej s velkým pokladem doprostřed vykopané jámy, zasypali ji a do koryta znovu zavedli vodu (*rursusque aquas in suo alveo reducentes*).“³⁴ Stejným případem je fiktivní Attilovo tažení do Galie, které údajně Hunové provedli po neúspěšné invazi do Itálie v roce 452. Je to samozřejmě naprostý výmysl, neboť Attila se po debaklu na Katalaunských polích (451) do Galie už nikdy nevrátil a v roce 453 zemřel. A přece Jordanes píše, že hunský král „se do Galie vracel (*recurrens*) jinými cestami, než kterými sem táhl dříve.“³⁵ Sloveso *recurrere* tu svým významem už stojí na pomezí významů „zpět“ a „opět, znovu, podruhé“, které nás tu zajímají více.

Během Alarichova tažení proti Stilichonovi v severní Itálii na začátku 5. století se podle Jordana Římané nenadále objevili u Pollentie a udeřili na Góty. „Ti byli nejprve vyděšeni, když se tu Stilicho tak náhle objevil; ale brzy se vzpamatovali, jako obvykle se navzájem povzbuzovali a téměř celé Stilichonovo vojsko obrátili na útěk a zničili.“³⁶ Výraz *recollectis animis* tu samozřejmě vyjadřuje opětovné získání duševní rovnováhy. Při líčení Attilova pohřbu Jordanes říká, že jeho tělo Hunové tajně pohřbili *na jiném místě*, než kde se konala smuteční hostina: „Poté, co byl s takovými nářky oplakán, uspořádali na jeho hrobce (*super tumulum eius*) obrovskou smuteční hostinu, které ve svém jazyce říkají *strava*. A mísili při ní dohromady projevy smut-

³² *Getica* 108.

³³ *Getica* 70. Jordanes tu má na mysli pohyby tehdy známých planet, zvláště Merkuru a Venuše. Srv. podobné vyjádření krátce předtím: *in polo caeli vergente et revergente* (*Getica* 69).

³⁴ *Getica* 158.

³⁵ *Getica* 226.

³⁶ *Getica* 155 (*Gothi ... primum perterriti sunt, sed mox recollectis animis et, ut solebant, hortatibus excitati omnem pene exercitum Stiliconis in fuga conversum usque ad internicionem deiciunt*).

ku i radosti, neboť střídali pohřební nářky s veselím. V noci pak tajně mrtvolu přemístili a pochovali na jiném místě (*noctuque secreto cadaver terra reconditum*) v rakvi, kterou zpevnili nejprve zlatem, pak stříbrem a nakonec železem.“ Výraz *reconditum* není možno chápat jinak, než že tělo bylo **zno-
vu, tedy podruhé pohřbeno**, a to v noci, po skončení smuteční slavnosti, kdy je Hunové tajně vyzvedli z (dočasněho) hrobu a zakopali na neznámém místě. A aby bylo vše udrženo v tajnosti, byli všichni kopáči pobiti – stejně jako v případě Alarichova pohřbu, zmíněného výše.³⁷

Nemůže být tedy pochyb o tom, že sloveso *relegere* u Jordana přinejmenším může vyjadřovat význam „přečíst (si) znovu“, a ve světle výše uvedených případů se tato možnost jeví jako velmi pravděpodobná. Z toho vyplývá, že Jordanes pravděpodobně měl Cassiodorovu historickou monografii o Gótech k dispozici (nejméně) dvakrát. Poprvé mohl toto dílo číst někdy po jeho vydání, to znamená nejdříve ve 20. letech 6. století, ale spíše až v první polovině 30. let 6. století;³⁸ podle názoru Jamese O'Donnella vzniklo Cassiodorovo historické dílo o Gótech v roce 519 nebo o něco málo později.³⁹ Od roku 535 až do doby, kdy Jordanes psal své vlastní dílo, byly kontakty mezi východořímskými provinciemi na dolním Dunaji a Itálií v důsledku války samozřejmě omezeny. Je jistě možné, že se Jordanes dostal ke Cassiodorově rukopisu i v této době, ale vzpomeňme si na jeho vlastní slova: „především je tu ona těžkost, že nemám toto jeho dílo ani k dispozici, abych mohl svůj spis vytvářet v jeho duchu. Ale abych nelhal, před časem jsem si je znovu přečetl: zásluhou jeho služebníka, který mi je na tři dny zapůjčil.“ To znamená, že podruhé měl Jordanes možnost nahlédnout do onoho spisu jedině díky tomu, že v Konstantinopoli, kde *Getica* vznikla, se právě jedna použitelná kopie Cassiodorova spisu nacházela. Není tedy pravděpodobné,

³⁷ *Getica* 258. MAENCHEN-HELFEN (1973, s. 278) se poněkud ironicky ptá, kdo pobil ty, kteří pobili ony nešťastné kopáče. Jako prostředek k ochraně Attilova hrobu byl podle něj tento masakr neefektivní; vykládá jej spíše jako rituální oběť.

³⁸ O datu Jordanova narození, stejně jako úmrtí, můžeme jenom spekulovat, ale jeho úřednická kariéra mohla spadat do 20.-40. let 6. století a v době psaní svých spisů mohl být 50-60 let starý; snad se narodil mezi lety 490-500.

³⁹ O'DONNELL 1979, kapitola 2. CHRISTENSEN (2002, s. 82) navrhuje pro vznik Cassiodorova spisu datum „no later than 537/8“. Srv. MOMIGLIANO (1984, s. 215), který tvrdil, že Cassiodorus sice napsal první verzi v této době, ale dílo aktualizoval v roce 550, tedy krátce předtím, než se dostalo do rukou Jordanovi, který v něm kromě zkrácení provedl jen málo změn; tento názor je dnes většinou zavrhován a ani my se k němu nepřipojujeme.

že Jordanes měl možnost číst tento spis, kdykoli chtěl. Formulace, kterou Jordanes zvolil, napovídá, že poprvé četl Cassiodorovo dílo velmi dávno; podruhé to bylo „před časem“ (*antehac*), tedy zřejmě ještě v roce 551 nebo krátce předtím.⁴⁰

Lze tedy učinit závěr, že Jordanes četl Cassiodorovu monografii dvakrát. Umožňuje to interpretace jeho vlastních slov a je to i v souladu s tím, co víme o jeho zájmu o gótskou historii – bez ohledu na to, zda sám skutečně byl gótského původu či nikoli. Když se na něj obrátil jeho přítel Castalius s žádostí o sepsání díla o gótských dějinách, je velmi snadné rozumět jeho žádosti:

- 1) Castalius věděl, že Jordanes Cassiodorův spis znal a někdy dříve četl;
- 2) Castalius specificky žádal o stručné shrnutí Cassiodorova spisu, neboť ten byl buď neprakticky obsáhlý (šlo o 12 knih), nebo běžně nedostupný;
- 3) Castalius věděl o Jordanově zájmu o gótské dějiny a byl si i vědom toho, že Jordanes dokáže číst a psát v obou říšských jazycích – a možná i gótsky;
- 4) mezi římskými Góty bylo pravděpodobně více takových, kteří měli o podobný spis zájem.

Přesto všechno ale stále nemůžeme prohlásit, že Jordanes znal Cassiodorův spis dobře; nelze předpokládat, že dvojí čtení spisu zakládá jeho lepší znalost, zvláště pokud se Jordanes s tímto dílem seznámil už před mnoha lety a neudělal si tehdy podrobné poznámky – právě jako si je patrně neudělal ani během druhého, zřejmě velmi rychlého, čtení spisu. I pokud budeme *relegi* interpretovat ve smyslu druhého čtení, stále nemůžeme říci, že Jordanes byl pouhým opisovačem z Cassiodorova díla. Naopak můžeme prohlásit, že zbývá velký prostor pro Jordana jako samostatného a tvořivého spisovatele, který kromě Cassiodora používal i mnoho dalších zdrojů a který v *Getikách* stvořil dílo, které jde daleko za rámec pouhé kompilace.

⁴⁰ To vše samozřejmě platí jen tehdy, pokud přijmeme jako východisko v našich úvahách to, co nám o sobě a svém způsobu psaní sám Jordanes říká. Nezávisle ověřit jeho slova nemůžeme a někteří vědci, zvláště Walter Goffart, jsou proto velmi podezřívaví vůči Jordanově upřímnosti.

Bibliografie

- BURY, John Bagnall. *History of the Later Roman Empire*. London: Dover Books 1958.
- CROKE, Brian. Cassiodorus and the Getica of Jordanes. *Classical Philology*, 1987, 82/2, s. 117-134.
- CROKE, Brian. Jordanes and the Immediate Past. *Historia, Zeitschrift für alte Geschichte*, 2005, 54/4, s. 473-494.
- GALDI, Giovanbattista. Late sparsa collegimus: the influence of sources on the language of Jordanes. In *Colloquial and Literary Latin*. Vyd. Eleanor DICKEY – Anna CHAHOUD. Cambridge: Cambridge University Press 2010, s. 357-375.
- GOFFART, Walter. *Barbarian Tides. The Migration Age and the Later Roman Empire*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press 2006.
- GOFFART, Walter. rf. Iordanis *De Origine Actibusque Getarum*, a cura di F. GIUNTA e A. GRILLONE. *Gnomon*, 1995, 67, s. 227-229.
- GOFFART, Walter. *The Narrators of Barbarian History (AD 550–800): Jordanes, Gregory of Tours, Bede, and Paul the Deacon*. Princeton: Princeton University Press 1988.
- HEATHER, Peter J. *The Goths*. Oxford: Wiley-Blackwell 1996.
- HEATHER, Peter J. *Goths and Romans 332-489*. Oxford: Clarendon Press 1991.
- CHRISTENSEN, Arne Soby. *Cassiodorus, Jordanes and the history of the Goths: studies in a migration myth*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press 2002.
- MAENCHEN-HELFEN, Otto J. *The World of the Huns. Studies in Their History and Culture*. Berkeley: University of California Press 1973.
- MARTINDALE, John Robert. *The Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. II. (AD 395-527). Cambridge: Cambridge University Press 1980.
- MIEROW, Charles Christopher. *The Gothic History of Jordanes in English Version with an Introduction and a Commentary*. Princeton: Princeton University Press 1915.
- MOMIGLIANO, Arnaldo. Cassiodorus and Italian culture of his time. In *Secondo Contributo alla Storia degli Studi Classici*. Roma: Edizioni di Storia e Letteratura 1984.
- NIERMEYER, Jan Frederik. *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*. Leiden – New York – Köln: Brill 1993.
- O'DONNELL, James J. *Cassiodorus*. Berkeley: University of California Press 1979. (internetové vydání na adrese www9.georgetown.edu/faculty/jod/)
- O'DONNELL, James J. The Aims of Jordanes. *Historia*, 1982, 31, s. 223-240.

WOLFRAM, Herwig. *Die Goten. Von den Anfängen bis zur Mitte des sechsten Jahrhunderts*. München: C. H. Beck 2001.

■ SUMMARY

Did Jordanes read Cassiodorus twice?

There is consensus in scholarly literature that the late antique author Jordanes, while writing his treatise on the history of the Goths, followed to some extent a work by Cassiodorus, now lost, which presumably was named *Origo Gothica*. However, it has often been argued that Jordanes could not have been very much acquainted with that work, especially if he read it only once. It is true that we can translate his verb *relegi* as „I (have) read“. But having thoroughly analysed his Latin, especially his use of verbs with the prefix *re-*, we may conclude that such translation is implausible and that we should rather translate the verb as „I have reread“ or „I have read for a second time“. Having said that, there still is no reason to assume that Jordanes followed the Gothic history of Cassiodorus very closely, just because he may have read it twice.